

Observatoriul este de două ori în săptămână, Miercuri și Sâmbătă.

Pretului

pentru Sibiu pe 1 an întreg 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusă la casa cu 1 fl. mai mult pe an; — trimisă cu poșta în lăuntrul monarhiei pe 1 an întreg 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinătate pe 1 an 10 fl. sau 22 franci, pe 6 luni 5 fl. sau 11 franci. — Numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politic, national-economic și literar.

Anul IV

Ori-ce inserate,

se plătesc pe serie sau linia, cu litere merunde garmondu, la primă publicare câte 7 cr., la a doua și a treia câte 6 cr. v. a. și peste aceea 30 cr. de timbru la tesaurul public.

Prenumeratiunile se pot face în modul cel mai ușor prin assemnatiunile poștei statului, adresate de a dreptul la Redacțiunea Diariului

„Observatoriul” în Sibiu.

Nr. 100.

— Sibiu, Sâmbătă 12/24 Decembrie. —

1881.

„Observatoriul”

diariu politic, national-economic și literar

întra cu 1.13 Ianuarie 1882 în anul al cincilea al vieții și activității sale.

Redactorul proprietar al acestui organ de publicitate, multă vreme onorabil public roman și mai de aproape domnilor abonati, cari din cum l-au primit de la început, cunoscându-l multă vreme înainte programul în toate partile ei și totă tendința, au și rămas constant întru sprijinirea și încurajarea lui, spre a continua pe calea apucată, cunoscută prea bine din nenumerate comunicări și manifestări anterioare.

Micu este spațiul de care dispunem, căci el stă în proporție cu mijloacele materiale; legiune înseamnă numărul chestiunilor vitale, atât pure politice, cât și national-economice, încă și literare; tocmai înseamnă din aceste cauze redacțiunea s'au adoperat a face totă posibilă economie cu spațiul, spre a rezerva partea lui cea mai mare pentru discușiunea chestiunilor și comunicarea evenimentelor de interes superior, și cea mai mică pentru scrieri efemere, pasajere, de interes momentan. Aplicarea acestui metodu în redacțiune este mai grea, după noi înseamnă corespunde multă vreme bine actualelor lipse și cerințe. Publicul nostru nu se afla în fericită stare a lectorilor din alte țări mai fericite, că se i remana timp mai mult de distracțiune; destinul romanului este: labore continua și grea pentru existență, meditațiune asupra viitorului.

Acestea premise, deschidem pe anul 1882 prenumeratiune nouă, totu cu prețurile cunoscute, puse în fruntea diariului, adică

pe 12 luni v. a. fl. 8
pe 6 „ v. a. fl. 4

atât în lăuntrul monarhiei, cât și în țări străine; observăm înseamnă, că în afară din monarhia și anume în România se poate abona „Observatoriul” în locu de 10 fl., cu prețu scadiutu de 8 fl. pe unu an întreg și cu 4 fl. pe 6 luni numai la poștele locale, din patriă proprie, de unde se înaintea imediatu la oficiul poștei reg. din Sibiu.

Spre a ne pot regala cu numărul exemplarelor de tiparitu, rogăm pe domni abonati, că se binevoiescă a si înnoi prenumeratiunile câtă mai curendu. Modul cel mai ușor și mai sigur de prenumeratiune este cu asia numite mandate (asemnatiuni) de poșta, în dosul carora fiindu spațiu de ajunsu, adresele se pot scrie exactu și curatu.

Redacțiunea.

Érasi cifre statistice unguresci.

De la dualismu încôce numeratură locuitorilor monarhiei austro-unguresci se făcu de două ori. În Ianuarie 1870 și în Jan. 1880. Cea de întâi se luase numai după confesiuni religioase, nu și după nationalități. Cea de a doua se luă în țările coronei unguresci, de și nu după nationalitatea genetică, dară după care ce limba maternă profesă de a sa; aci înseamnă și s'au mai adăsu o condiția, adică: care ce limba mai vorbesce și anume câtă vorbesce „limbă statului”, adică pe cea magiara. Cei mai fanatici din totă fanaticii au injuratu pe biuroșul statistic și pe ministeriu, pentru ce mai întrebă pe locuitori de limbă maternă, căci uite, se poate prea bine că se ésa magiari mai puțini și decât s'au știutu până acilea.

Este cunoscutu, că de 15 ani în diarele magiare elementul magiaru creșce (adecă pe chartia pacientă) totu cu sute de mii, până ce în anul acesta ne pomenirăm cu opt (8) milioane magiari, în locu de cele cinci, multu 5½ milioane știute de

mai înainte; în același periodu celelalte nationalități scadu la numeru neincetatu, nici-una înseamnă nu scade (fresce totu pe chartea) asia de tare că cea românească, de la 2,800.000 la 2,600.000, apoi la 2,470.000 și în 1880 tocmai la 2,323.788 de suflete; pe ceilalți romani morți nemorți, i'au mancatu vercolacii, precum se apucaseră deunadi că se ne manance lună și o mancau de sigur, dacă în acea séra nu s'aru fi trasu clopotele la rogatiune.

Cunoscutulu renegatu Keleti, carele că și Hundsorfer știe se se jóce cu cifre că și cu bilele, în o ședința academică din 16 Decembrie a. c., tinendu o disertațiune statistică cu scopu de a linișci spiritele celor mai fanatici și decât este densulu, comunică publiculu ascultatoriu următoarele cifre că rezultate ale catagrafiei din anul acesta. Keleti grupă cifre din totă țările coronei unguresci și anume mai întâi pe cele generali cu diferențele de 10 ani și adică:

I. Cifre generale:

	1880	1870	Sporiu
In Ungaria și Transilvania	13,728.622	13,561.245	169.377
In Fiume și districtu	20.981	17.884	3.097
In Croația cu granita	1,892.575	1,838.198	54.377
Sum'a	15,642.178	15,417.327	224.851

II. Poporațiunea Ungariei după limbă maternă fără Croația și gran.

	1870	1880
Magiari	6,156.421	6,165.088
Germani	1,820.922	1,798.373
Slovaci	1,817.228	1,790.476
Romani	2,470.069	2,323.788
Ruteni	469.423	342.351
Croați-serbi	473.995	605.725
Alte limbi	11.295	203.767
Cari nu știu vorbi*)		499.054
Sum'a	13,219.419	13,728.622

III. În capitală B.-Pest'a:

Dintre:	1880	Sci:
Magiari	198.742 55.12%	toti
Germani	119.902 33.25 „	43.519 36.3%
Slovaci	21.581 5.98 „	63. 28 29.3 „
Romani	408 11 „	288 75.9 „
Ruteni	59 0.11 „	43 72.8 „
Croați-serbi	1756 0.48 „	1.044 59.4 „
Altii	81 0.6 „	54 67.5 „
Din țări străine	7.625 2.88 „	2.279 31.2 „
Cari nu știu vorbi	10.397 2.88 „	
Sum'a	360.551 100%	53.655 35.4%

IV. În cele 143 cetăți și orășe ale Ungariei câtă știu afara de limbă maternă și limbă magiara:

Din:	1880	toti
Magiari	1,335.014 62.0%	
Germani	378.121 17.7 „	127.799 31.7%
Slovaci	155.358 7.2 „	32.910 21.2 „
Romani	77.612 3.6 „	21.365 27.5 „
Ruteni	3.586 0.2 „	1.534 42.1 „
Croați-serbi	89.208 4.2 „	19.603 11.9 „
Vendi	461 0.1 „	95 20.6 „
Armeni	2.189 0.2 „	1.984 90.7 „
Tigani	5.109 0.2 „	1.900 37.2 „
Altii	5.664 0.3 „	529 9.3 „
Din țări străine	18.587 0.8 „	5.097 30.6 „
Cari nu știu vorbi	72.127 3.4 „	
Sum'a	2,143.036 100%	

*) Adecă pruncii de titia și mutii.

V. Vorbescu în limbă statului pe lângă limbă loră maternă:

		1880
Germani	377.041	21.02%
Slovaci	176.693	9.82 „
Romani	137.252	5.90 „
Ruteni	19.525	5.70 „
Croați-serbi	65.637	10.83 „
Vendi	7.450	11.22 „
Armeni	3.116	88.66 „
Tigani	18.128	23.85 „
Altii	2.364	10.82 „
Straini	10.463	25.07 „
Sum'a	817.668	11.

adecă ½%.

Asia dară Keleti a redusu cifră locuitorilor câtă s'au datu de magiari, la 6,156.421 suflete, și acésta cifra „M. Polgár” o numesce majoritate absolută din 15,642.175. Nu știm unde au învetiatu ei matematică, în Europă de sigur că nu, și nici în Asia nici în Americă. Dară Keleti se mai consolida și cu împregiurarea, că dintre nemagari atâtea sute de mii cunosc limbă statului, prin urmăre că e perspectiva bună în viitoru, că și restulu va învetia limbă statului, adecă pe cea magiara și că prin urmăre într'unu periodu anumitu, voru fi magiarisati totă nemagarii, éra prin acésta ei voru deveni patrioți buni.

Numai unu renegatu, sau unu magiaru din cei mai fanatici éra în stare se ésa în față publiculu magiaru cu sofisme, fantome și profeti minciunoșe, precum sunt aceștea. Sermani magiari cu imaginațiune orientală, câtă de ușor ve potă înșelă pe voi lingusitorii!

Dacă Keleti (alias Klette după numele nemțesc alu familiei sale) a compus listă nemagariilor cari vorbescu limbă magiara, trebuia, dacă n'au avutu scopu de a lega ochii natiunii magiare, se compuna și liste exacte ale aceluor magiari, cari cunosc, vorbescu, în parte și scriu alte limbi nemagiare ale patriei. În acestu casu natiunea magiara și Europă ar fi aflatu de ex., că nu este familia magiara de pozițiune sociale cevasi mai alésa, care se nu cunoscă limbă germană și se nu si fia facutu în totulu sau în parte educatiunea în limbă lui Góthe, Schiller, Herder, în institute germane. Sute de mii de magiari nici că potă se existe fără limbă germană și literatură loră fără literatură germană. Dară asia le trebuie germanilor, că ei dau cele mai multe manere la securile unguresci.

Mai departe Keleti-Klette s'ar fi informatu foarte exactu, că de ex. magarii din comitatele feudale ale Transilvaniei, Hunedórá, Albă, Turdă, Clusiu, Dobăcă, Solnocu, Bistritia-Naseudu, Ternavă-mare și Tern-mica, fără cunoscerea limbii romanesce, aru ajunge în periculu de a perii de fómă în casele lor, precum și că sasii și secuii s'aru luă de capu în cele mai multe transactioni diurne ale lor, dacă nu s'aru potea întielege între sine cu ajutorulu limbii romanesce. Veniti și vedeti: pentru sași limbă magiara este asia de grea, în câtă pe lângă cea mai bună voința nu o potă învetia, éra secuii stau se si astupe urechile candu audu vorbindu cineva sasesc. Asia loră le remane limbă românească că cea mai ușoară, că mijlocu de a se întielege între sine. Ar fi trebuitu se învetie odată și dn. Keleti-Klette, că sunt legi ale naturei și legi morale, în care se infrange, sparge și sfărma că unu vasu de lutu ori-ce tirania omenesca.

Se punem înseamnă, că odată canduva, totă locuitorii nemagari ai Ungariei, Transilvaniei și Croației aru învetia perfectu limbă magiara. În acestu casu Keleti-Klette presupune, că aru dispărea totă urele, totă aspiratiunile către țări străine și patriotismulu s'ar identifica cu nationalitatea și s'ar consolida.

Doctrina falsă, aberatiune infricosă! Cautati

la Irlandi'a: din 6 1/2 milioane de irlandi, preste 5 milioane cunoscute bine limb'a angla, se ocupa si de literatur'a ei impusa lor prin tirani'a spurcata anglo-saxona; dara tocma cunoscintia limbei angle a datu irlandiloru ocaziunea cea mai buna de a petrunderi in tote misteriele tiraniei si 'ia invetiata se urasca multu mai infricosiatu pe anglii, decatu ii urisera cu 100 si cu 200 de ani inainte; de atunci pacea intre acestea doue popora e absolutu imposibila. Mai multu: Sunt sute de mii de irlandi, cari isi perdura cu totulu limb'a materna si vorbescu numai englesesce; cine ar crede inse, ca tocma acestia sunt vrasmasii cei mai inversunati, asasinii cei mai decisi ai angliloru! Studiati pentru Ddiu mai bine istori'a Irlandiei.*)

Polonii din Galiti'a invetia limb'a germana mai multu decatu ori-care altu poporu austriacu, afara de cechi, dara ur'a lor contra germaniloru in locu se scada, cresce pe anu ce merge.

Pana erau turcii domni in Bulgari'a, toti bulgarii mai de ceva si anume negutiatorii se faliau ca vorbescu turcesce. Bine se notamu acilea, ca turcii nu le faceau nici-o sila bulgariloru ca se le invetie limb'a; acestia inse o invetiau inadinsu, pentru-ca la unu momentu datu se aplice ca arma mortala limb'a turcesca contra turciloru. Cine nu pricepe nici atata, se merge la bulgarii cu capulu de dovleacu (bostanu), ca se invetie dela ei.

Romanii din Transilvani'a sunt mai sinceri; ei dicu: Nu vremu se invetiamu nici-o limba de fric'a nimenui, ci numai daca ne convine noue, pentru interesele nostre cotidiane, sau de placere, si la individi, nu la poporul intregu. A invetia ori-ce limba straina de frica, insamna puru si simplu a te da si recunoste de sclavu, de verme taritoriu alu altuia. De altumentrea, candu poporul romanescu ar invetia limb'a magiara, adeveratii magiari aru trebu' se dispara din Tranni'a.

Nu ne demitemu astadata mai afundu in critic'a grupelor de cifre, cu care facu Keleti acea parada mare in Budapesta, ci inchiaiemu cu o prea naiva marturisire scosa totu din acele cifre si facuta in publicu de ctra elu insusi. Keleti adeca observa, ca din toti locuitorii Ungariei si ai Transilvaniei numai vreo cinci (5) milioane sunt, carii nu sciu alta limba, decatu pe cea magiara. Eca adeverat'a cifra a magiariloru curati! Di inse ca mai sunt celu multu 1/2 milionu magiari curati, carii au marturisu la comisiuni, ca mai sciu si alte limbi, de ex. nemtiesce, ori romanesce, ori slavonesce, apoi si cu acestia sunt totu numai 5 1/2 milioane magiari, ai caroru publicisti au fruntea se'i declare numai pe acestia de patrioti si domni ai tiei.

Ungari'a.

Inainte de a plec'a deputatii la familiile lor pe serbatorile Craciunului, comisiunea finantiara vota cu chiu cu vai tote partile budgetului tiei pe anulu 1882. Din acelea cifrele generali rezultu:

Spesele Ungariei si a tieriloru anexe	325,656.881 fl.
Veniturile totali preliminate	299,455.214 fl.
Prin urmare si pe acestu anu deficitu de	26,201.667 fl.

Corecturile care au mai urmatu, nu merita se fia considerate, mai alesu dupa-ce membrii C. Oetves si I. Helfy aratara, ca adeveratulu deficitu va trece la finea anului preste 50 milioane; deci se nu'si faca nimeni ilusiuni. In adeveru nimeni nu va cutedia se afirme de pe acuma, ca pana preste 1 anu veniturile voru esi intocma pe cate le prevediu ministrulu de finantie; acestu norocu nu l'au avutu pana acuma nici-unu ministru alu Ungariei; apoi insusi comitele Szapary recunosc'u, ca in loculu enormelor restantii din anii trecuti, care se scotu sau numai prin esecutiuni sau nicidecum, vinu altele din anulu curentu in suma de cate 10 milioane si mai multu.

Fiindu-ca in Ungari'a s'a facutu oresticum de moda a sbiera mai virtosu asupr'a budgetului comunu cu Austri'a, care se votedia de ctra delegatiunile ambeloru staturi dualistice, aci este loculu ca se alaturamu si acelu budgetu, cerutu in lini'a prima pentru armat'a comuna si marina, pentru diplomatia s. c. l.

Budgetulu comunu ordinariu, adeca necesariu in fiacare anu, este	10,533.272 fl.
Spesele estraord. pe an. 1882	8,491.959 fl.
Totalu	113,824.679 fl.

*) Noi ne-amu facutu datori'a publicandu de doue ani cate o serie de articlii istorici despre Irlandi'a.

Din acea suma totale Ungari'a da numai 35 milioane 740.949 fl. din budgetulu seu totale de 325 milioane 656.881 fl. pe care'lu vediu ramu din susu; prin urmare armat'a comuna s. c. l. costa pe Ungari'a numai ceva preste 10% din budgetulu intregu. Spesele sale interne, acelea sunt enorme, estravagante, gigantice, in catu adeca ele stau in mare disproportione cu castigurile si averile materiali ale locuitoriloru. Bol'a inse s'a incubatu indata dela inceputulu dualismului, precum noi arataseramu cu cifre autentice pe largu, anume in Nrii 47, 48, 49 etc. ai „Observat.“ din a. c.

Budgetulu Bosniei inca se prelimin'a si regula dupa potintia. Administratiunea Bosniei costa pe monarchia 6,177.500 fl., din care suma pe Ungari'a se vine numai 1 milionu 939.735 fl., sau se dici in suma rotunda: 2 milioane. Au disu ministrii in comisiunea finantiara, ca de acum inainte spelele Bosniei si ale Hertiegovinei esu din veniturile anuali ale acelor provincii. De alta parte inse nu numai diariile straine, ci insusi ministerialulu „P. Lloyd“ din 20 Dec. recunoste si spune curatu, ca si in Bosni'a impositile se scotu numai prin esecutiuni barbare, din care cauza mai alesu satenii o iau la codru si se prefacu in banditi. Cea din urma capra de lapte si celu din urma purcelu alu veduvei se bate la toba cu pretiu de nimicu.

— (Unu pamfletu si scandalu ne mai vediu). Pe candu finantiele tiei se combinara precum vediu ramu, in Budapesta apar'u unu diariu micu titlatu „Mátyás Király“ (Regele Mateiu), care isi lua de programa: a descoperi in organismulu statului pe hoti si pe magari. Multe spurcatiuni politice si administrative s'au publicatu in limb'a magiara mai alesu de cinci ani incoace, dara pamfletaria scarnava precum este Nr. 3 din 15 Dec. alu lui „Mátyás Király“, se mai vediu numai la Clusiu in an. 1849 sub titlu „Urbán Proclamatioji.“*) Precum in aceea, asia si in „M. Király“ se ia ocaziune dela nationalitatea unui functionariu, ca se voma asupr'a intregi natiuni romanesce tote acelea blastematii, nelegiuri si crime selbatece, care se atribue numai la hoti de drumu, la ucigasi, insielatori si calcatori de juramente. Tota natiunea nostra e tractata ca o banda de talchari! Si acele scarnavii se publica si se vendu numai cu cate 2 cri de Nru in mii de exemplarie, acolo la nasulu ministeriului, alu procuroriloru de statu si alu politiei, cari cunoscute prea bine §. 172 din legea penale. Noi nu amu sciutu pana acum si cu noi multime de alti romani, ca dn. Carolu Hieronimi secretariu de statu in ministeriulu lucrariloru publice, pe carele pamfletarii ilu facu hotiu si talchariu, ar fi romanu din Maramurasiu. Pamfletarii mai numescu si pe alti vreo 6 insi mai totu ingineri, de hoti si defraudatori de sute de mii si ceru intemnitare loru, dara nu le insulta nationalitatea loru, germana, slovaca, jidovesca, singuru despre unulu dicu ca s'a baptisatu si schimbatu numele, ca se pota furá mai usioru din averea statului. Defraudarile de care se arata in acelu pamfletu, daca s'aru adeveri, aru esi la milioane. Pamfletarii ceru ei insii ca se li se faca processu de pressa. Se li se faca ori nu, ei ca insultatori ai natiunei nostre sunt si remanu calumniatori miserabili. In Ungari'a cadu in furci pe fiacare anu cate 4—5 magiari curati si in temnitiele de criminali maioritaea relativa este magiara, in care vei afla si functionari de statu, chiaru si judecatori, condamnati pe cate 2 pana la 5 ani, si asia mai departe, in tote nationalitatile din lume; dara in Ungari'a numai pe natiunea romanésca o potu insulta toti strengarii si toti poltronii.

— Alegerea episcopului T. Zsivkovic de mitropolitu si patriarchu alu serbiloru la Carlovietiu, au alarmatu, precum s'a prevediutu in Nr. preced., pe tota press'a magiara, atatu ministeriala, catu si din opozitiune. Toti ceru ca monarchulu se cassadie si acesta alegere a dou'a. Se simtu forte insultati de ctra serbi, ca dupace fu cassata alegerea betranului Stoicovici dela Buda, acestia in locu se puna nasulu in pamentu si se'si dea voturile episcopului Angelici, candidatu alu ministeriului, acesta mai perdu din cate voturi avuse in 4 Dec. si fu alesu Zsivkovicu cu 53 de voturi. „P. Naplo“, inca si „Hon“ mergu cu resbunarea pana acolo, ca se cera chiaru cassarea dreptului de alegere a arhieriloru. Noi in Nrulu preced. arataramu, care aru fi funestele urmari ale unei tiranii ca acesta.

— (Focu asupr'a Romaniei). Totu press'a magiara injura pe tote tonurile pe gubernu

*) Pamfletu 8-vu de 19 pagine.

si pe camerele Romaniei, amerintia cu cea mai rusinat'oria umilire, pentru-ca atatu romanii catu si bulgarii si serbii se se cutremure si se scia de frica pe sute de ani inainte cu atatu mui virtosu, pentru-ca nationalitatile din Ungari'a se fia tinute mai usioru in freu, se nu prinda nasu de tradatori. (Vedi P. Naplo Hon, P. Ll. din 20—21 Dec.). Alte diarie batu in penteni, ca si cum in urm'a amendamentului Nic. Jonescu aru fi triumfatu si romanii aru fi tremurandu de frica. Cele coprinse in discursulu dnului Brateanu nici pe departe nu'i indestuledia; ei nu voru se scia de laudele facute casei Habsburg, ei provoca pe ministeriulu romanescu se se roge de ertare cu tota supunerea ctra Ungari'a si apoi se'si dea si dimisiunea. „Acum ca nici-odata, se umilimu pe valachi, se nu mai asteptamu alte ocaziuni“, dicu chiaru si susu citatele diarie.

— („Gazette de Hongrie“). Redactorulu acestui diariu ungrescu scrisu francesce fu trimisu inadinsu la Parisu, ca se castige cateva diarie mari francesce pentru combaterea romaniloru si a Romaniei. Acelu redactoru a si publicatu unu articlu plinu de minciuni istorice din cele mai grosolane in „Union republicaine“ organu alu ministriloru Floquet si Allain-Targé, apoi l'a tradusu si pentru red. dela „M. Polgár“ din Clusiu.

Amu potea asigurá pe acesti doi redactori, ca si romanii din Bucuresci au ingrijitu de multu, ca se'si aiba vreo cinci organe francesce din cele mai influente spre ajutoriulu loru, de care se folosescu. Asia dara lupt'a intre romani si magiari s'a incinsu si in strainatate, totu asia de ferbinte, ca si aci acasa.

La conflictulu austro-romanescu.

Din sum'a intréga a desbateriloru parlamentarie cate se audira in cele patru dile in camer'a dela Bucuresci, numai responsulu-apologia alu ministrului presedente Joaniu C. Brateanu arunca preste cestiunea danubiana atata lumina, cata se potea astepta dela barbati de statu, cari trebuie se'si puna in cumpana totu cuventulu, ca se nu strice causei prin revelatiuni intempestive. Apoi fiindu-ca in Vien'a si B.-Pest'a incepura se distinga intre cestiunea Dunarei si intre asia numit'a vatamare din cuventulu de tron, dn. Brateanu nega puru si simplu, ca cineva ar fi voitu se vateme prin acelea passage, care nu coprindeu nici-o vatemare, si apoi indirecte face o distinctiune agera intre Cas'a Habsburg cu imperatulu in frunte, si intre ministrii si diplomatii statului, cari simtu pe semne mancarime mare produsa de vanitatea loru, de a se identifica cu persón'a monarchului si a formula cestiune de suveranitate din vreo diatriba personala a vreunui diplomatu, mai alesu candu se scie bine, ca se afla si unii diplomati forte brutali, de ex. ca Mencikof in 1853 la Constantinopole, ca Benedetti in 1870 la imperatulu Wilhelm si cu atatu mai multi ca inganfatii consuli generali si comissari Rückmann, Daskof, Duhamel etc. in Romani'a, pana la a. 1853. Din contestulu intregu alu cuventarei ministrului presedente se pare in adeveru ca ar esi asia ceva, si in casu ca acela, cine ar fi potutu suferi se'i comande altulu in cas'a si famili'a sa? Haymerle e mortu; dara Hojos scie ce instructiuni luase dela densulu spre a le executa in Bucuresci.

Se ascultamu inse pe dn. Brateanu.

„D-loru deputati, daca me suiu la tribuna, nu este ca se fiu inspiratu de densa, fiindu-ca ea nu inspira de catu pe acei cari au talentu.

Me suitu la tribuna, fiindu-ca tieranii candu se stringu in soborele loru, acei cari sunt slabi, cari nu prea sunt ascultati si nu potu se spuie nevoiele loru, 'i-amu vediu de multe ori ca se suie pe gardu, si atunci toti se uita la densulu si atrage atentiunea chiaru acelora cari n'aru fi fostu dispusi se'lu asculte. In nevoile mele, in durerile mele, cate-odata m'asiu sui chiaru pe casa ca se fiu ascultat, auditu chiaru de aceia, cari n'aru fi voitu se me asculte.

D-loru, mi s'a parutu forte straniu, nu din partea d-lui Carp, ca-ci d-sa e turnatu intr'unu tiparu de unu mare cancelarulu alu unu mare imperiu si numai intemplantia a facutu se fia aici, si de aceea intielegemu ca d-sa se ne faca imputarile ce ne-au facutu; dara 'mi-a parutu forte straniu, amu fostu tare miratu de d-lu Maiorescu care, candu m'a vediu susu pe casa, spunendu'mi durerea, d-sa, in locu se compatimesca cu mine, ca unu simplu romanasiu ce este ca si mine, si se aiba grije ca pote se cadu de acolo, d-sa se gandia

numai că nu cum va creerii mei tîsnindu, se mănșca hainele celor puternici.

Tóta opozițiunea ne-a acusat de ce amu pusu cestiunea Dunarei in Mesagiu, si chiaru onor. d-lu Lahovary, care in cestiunea acésta a voitu se fia mai mesuratu, nu s'a potutu opri de a ne acusa, că vorbindu de cestiunea Dunarei in Mesagiu, amu fi ofensatu pe o mare putere.

Dara acésta imputare, acésta grija a d-lui Lahovary si a tuturor celorlalti de demnitătea puterniceii năstre vecine, era totu atātu de sincera, că si compatimirea ce onor. d-lu Lahovary a aretatu pentru esirea din ministeriu a fratelui meu Dimitrie Brateanu; fiindu-că tocmai aceste imprejurari de care pareti a ve ingriji, tocmai acestea ve dau curagiulu astadi se veniti a ve face acuatori, si a vorbi că nisce ómeni, cari sunt in ajunulu de a lua puterea, crediendu că eu, dupa verfulu casei, amu se cadu si se'mi rupe gütulu, si d-v. se luați mostenirea.

Este de datori'a mea, că inainte de tóte se rectificu acea opiniune gresita pe care d-v. o esplotati astadi, nu in favórea tieiei, ci in favórea interesului d-v. particularu (aplause).

Ne ati facutu o culpa, că amu vorbitu in Mesagiu de o cestiune inca pendente, de o cestiune internationala. D-loru, inainte leiei individi sunt astadi egali; acésta este unu principiu, care in epoca in care traimu este admisu in tóta Europ'a.

Inse ideile cele mari isi facu drumulu cu in-cetulu, si nu'si potu gasi de odata intrég'a loru aplicatiune, ci numai cu óre-care trecere de timpu si treptatu. De aceea acestu principiu nu este inca pàna astadi pusu in practica in ceea-ce privește Statele. Eu amu disu de multe ori ómeniloru de Statu ai mariloru poteri, că nu este o pozitiune mai grea, mai displacuta, de cātu se fia cineva ministru alu unui Statu micu, tîindu socotéla de ceea-ce dicemu, că egalitatea Statelor nu este pusa inca in aplicare.

Onorabilulu d-lu Lahovary, ne-a acusat că amu fostu inconsecenti; că amu lasatu se se créda că noi amu fostu dispusi de a sacrificu drepturile si interesele tieiei pe Dunare. Desfidu pe d-lu Lahovary se se adressedie la toti reprezentantii poteriiloru straine, atātu din tíera cātu si din strainetate si se véda d-lui, daca nu le-amu tînutu unu limbagiulu multu mai tare si energicu, de cātu dice d-lui că este acela din Mesagiulu Tronului; dara o dicému intre patru ochi, tocmai pentru că nu voiamu că se iritezu, nu voiamu se indispuu pe puternicii din Europ'a; fiindu-că, -u numai monarchie, dara si republicele mari unt in privinti'a Statelor celoru mici totu cu aceaseasi pretensiuni; se simtu solidari cei puternici, fila oricare aru fi form'a guberneloru loru, si limbagiulu celoru mici, celoru mai slabi, ilu considera că adressatu chiaru loru, candu se adressédia semeniloru loru; este că o ofensa care se intinde peste toti atunci, candu unulu s'ar simti ofensatu.

Calulu celu mare de batae alu d-lui Lahovary este că, vechiulu meu colegu D. Boerescu aru fi luatú órecari angagiamente atunci, candu tóte poteriile fara deosebire ne diceau: trebuie se ve intielegeti cu Austri'a, trebuie se faceti óre-cari concessiuni, se nu ve tîneti intr'unu absolutu „non possumus“. Eu atunci, cu tóte că n'amu fostu de opiniunea d-lui Boerescu, dara ne-amu intielesu in privinti'a acésta, că l'amu opritu de a face ori-ce chartie, ori-ce nota, fia chiaru in modu verbalu, care aru potea se se considere că o promisiune sau angagementu din partea năstra, si totu ce s'a facutu este, că d-lu Boerescu intr'o conversatiune cu comitele Hojos, ii a disu: poteti se ve puneti pe „cutare“ terenu? si atunci se discutamu. Comitele Hojos a respunsu: Nu. Cu acésta onor. D. Lahovary dice că amu compromisu cestiunea. Acelu „non possumus“ nu'lu potému opune intr'unu modu absolutu si permanentu, celu puçinu că se nu aretamu că ar fi la noi unu simtimentu de ura in contra Austriei, ci că suntemu ingrijiti numai de interesele năstre si de drepturile năstre.

Daca majoritatea din Camera a interpelatu pe gubernu in acésta cestiune, nu a fostu, cum dice d-lu Lahovary, pentru-că se speriasc că cestiunea aru fi compromissa, ci a facut'o numai că o manopera parlamentara, fiindu-că aflase că opozițiunea avea se faca o interpelare in acésta cestiune, si a voitu se'i apuce inainte, ceea-ce a superatu fôrte multu pe membrii opozițiunei, că nu apucasera se ia iniciativ'a . . .

D-lu N. Dimancea. Asia este.

D-lu presiedinte alu consiliului. Amu luptatu dela inceputu necontenitu aperandu-ne drepturile năstre, si acésta nu numai in marginile cuviintiei, dara chiaru si cu condescendenta cātu

poteriile cele mari, care astépta acésta atitudine dela cei mai mici. Amu vediutu că nimeni, nu numai că nu ne asculta, dara inca unii se facu că nici nu sciu, nici nu intielegu ce voimu noi. Si despre acésta poteti se intrebati pe toti reprezentantii nostri din strainatate, cari sunt amicii d-văstra politici.

Ei bine, d-loru, daca in o asemenea situatiune noi nu veneanu dela inaltimea Tronului se spunemu cuventulu nostru cātu tíera asupra unei cestiuni, care o interesédia in asia mare gradu, sau daca ilu spunému numai intr'unu modu vagu, nu era totu d-văstra se ne faceti cele mai grave acusari? nu era se ne diceti că gubernulu nu s'a esprimatu in modu francu si categoricu si astfelu a pusu singuru in dubiu drepturile si interesele tieiei? Ce voiti? S'a obicinuitu Regele nostru, candu este se lupte pentru drepturile tieiei, se fia in totdeauna in fruntea luptei, cum a fostu la Plevn'a. (Aplause prelungite.)

Acestea le-amu spusu in comisiunea Camerei; dar amu spusu că mai amu inca unu altu motivu, care este alu meu personalu si pe care nu l'amu spusu nici colegiloru mei, si mai puçinu Regelui; nu amu spus'o, cum nu amu spus'o nici cu trecerea Dunarei, si eramu decisu a nu spune acestu motivu de cātu dupa ce se voru sfirsi lucrurile. Dara onor. d-nii Lahovary, Maiorescu si Carp me silescu astadi se o spunu, vediendu indrasnéla d-loru, indrasnéla neromănescă ce au: Trebuia se se dea o desmintire calomniiloru d-văstra (Aplause); trebuia că Regele Insusi se vie se ve dea acésta desmintire; se ve arate inainte lumiei, că d-văstra ati calomniatu, candu pe tóte tonurile ati repetitu, că Regele a datu promisiuni.

D-lu T. Maiorescu. Cine a disu acésta?

D-lu presiedinte alu consiliului. Eu nu facu personalitati, de cātu cu acei cari sunt aicea.

D-lu T. Maiorescu. Contestezu faptulu.

D-lu presiedinte alu consiliului. Contestati faptulu! Apoi contesta-veti că ati pusu inainte Regelui nostru esiafodulu lui Carolu I si alu lui Ludovicu XVI, că se'lu amenintiati? (Aplause.)

O voce. Cine?

D. presiedinte alu consiliului. Organulu d-văstra, „Timpulu“.

Nu m'amu miratu candu D. Maiorescu, cu talentulu seu aticu, persifla pe amicul meu Rosetti că a declaratú aici, elu care totdeauna a fostu banuitu că este contra monarchiei si contra dinastiei, că incoronandu pe Carolu I de rege alu Romaniei, isi incoronédia viet'i sa; nu m'amu miratu, fiindu-că onor. D. Maiorescu ii este permisu se faca asemenea insinuari, asemenea alusiuni, că-ci abia de ieri, de candu més'a mare a Romaniei este intinsa, a venitú si s'a pusu si d-sa la densa, fara că se scie cum s'a lucratu si ce s'a facutu, că se se gatésca acea mésa. (Aplause.)

Ne ati acusat de republicani. Eu nu ve intielegu care este religiunea d-văstra si care sunt tendintiele d-văstra că romani; dara ve spunu unu lucru: că in timpulu congressului dela 1856 amu fostu la Paris cu Cantacuzino-Rifoveanu, cu Golescu, cu Rosetti si cu altii, si amu cerutu se ni se dea comitele de Flandra de Rege alu Romaniei; că-ci si atuncea facému totu ce poteamu pentru regatu. Program'a celoru patru puncturi dela 1856 a plecatu dela noi din Parisu, fiindu-că, daca pe candu me aflamu in Parisu, amu potutu fi republicanu, inse candu sunt in Romani'a, inainte de tóte sunt Romanu, si d-văstra sciti că Romani'a nu pôte se fia republica, că acésta aru fi unu pericolu pentru densa, prin urmare sunt monarchistu. (Aplause.) Am fostu francu si lealu totdeauna.

D-loru, in Mesagiulu nostru nu este nimicu de atingatoru pentru puternica năstra vecina; nu este vorba de nimicu altu, de cātu de drepturile năstre; inse acei cari nu me cunoscu, au potutu se induca in eróre pe Austri'a, dupa „mot d'ordre“ ce a fostu datu de aci. D-loru, eu nu amu nici sciinti'a d-lui Vernescu, adeca sciinti'a dreptului gintiloru, nici sciinti'a combinariloru politice a d-lui Carp, nici talentulu de oratoru alu d-lui Maiorescu, dara in tóta viet'ia mea, candu n'amu avutu fericierea sa fiu intre d-văstra, m'amu ocupatu cu istori'a tuturoru némuriloru, că se vedu cari sunt conditiunile ce sunt necesarii unei societati că a năstra, si mai cu deosebire, amu studiatu istori'a Romaniloru, si a tuturoru poporatiuniloru care ne incongióra, si mai multu a acelora din peninsul'a Balcanica. Ei d-loru! Eu se vinu se aducu o ofensa, o atingere casei Habsburgiloru? Asiu fi facutu o ofensa istoriei, éra nu casei Habsburgiloru, fiindu că eu sciu că pe timpurile cele grele ale

invasiunei turcesci, candu Turci'a amenintia Europ'a, cas'a Habsburgiloru a fostu bulevardulu crestinitatiei, ea a fostu avant-gard'a civilizatiunei occidentale. (Aplause.)

Tóta crestinatatea care a potutu se tréca Dunarea in domenurile Habsburgiloru, a gasitu nu numai asilulu bisericeii loru, a gasitu mai multu, si trebuie se sciti că chiaru desteptarea năstra nationala, d-lu Maiorescu o scie acésta mai bine de cātu mine, ne-au venitú de dincolo de peste Carpati, prin acei romani cari au fostu tramisi de cātu Maria Teresia, la Rom'a, unde au invetiatu se fia romani. Si eu vinu se facu o ofensa gubernului Maiestatiei Imperatului Austriei? Fiti incredintiati, că Imperatulu Austriei n'o crede (Aplause); are mai buna opiniune de mine.

Totu asia s'a petrecutu si cu cestiunea Basarabiei, pe care onor. d-lu Lahovary vine si o pune pentru a suta óra inainte d-văstra. Noi amu datu Basarabi'a, dice d-sa, pentru că n'am fostu destulu de dibaci că se luamu unu alu douilea zapisu. Ei bine, eu nu sciamu că unui debitoru care iti da unu zapisu, trebuie se ii ceri unu alu douilea, candu nu vrea se'ti esecute pe celu d'ánteiu. Dara ce voiati se facemu? Se luamu doue zapise, candu dejá avému unulu? Amu facutu mai multu de cātu atātu, am voitu se iau cetatile dela Nicopole pàna la Vidinu, si mi s'a spusu că marele Duce se impotrivesce. M'amu dusu la Imperatulu si 'i-amu disu: Maiestate! me opresce cuartierulu generalu alu Maiestatii Văstre se iau cetatile dela Nicopole pàna la Vidinu. Si Imperatulu 'mi-a respunsu că bucurosu ar primi acésta; „dara, candu vomu face pacea, mi-a disu, socotesci că numai Eu amu se dispunu, poteriile celelalte nu voru avea si ele cuventulu loru la facerea pacei, si sciu Eu daca voru voi ele se ve dea acele cetati?“ Atunci am disu: nu Maiestate, nu voiescu o palma de pamentu in Bulgari'a afara din tíer'a mea, decātu voiescu se le amu in mana, că atuncea candu se va face pacea se potu si eu spune conditiunile mele. Si Imperatulu indata a datu ordine de mi s'a datu Nicopole, care era in manile Russiloru, si apoi noi ne-amu dusu pàna la Vidinu si amu luatú tóte cetatile.

Noi amu facutu totu ce amu potutu, dara 'mi aducu aminte că unu mare omu de Statu, candu amu voitu se incheiamu conventiunea cu Russi'a 'mi-a disu: Da, tractatele sunt bune, daca voru fi in dosulu loru baionete că se le sustina.

Apoi mai multe baionete decātu acelea pe care le-amu avutu nu potému gasi; nu potému se facu din Romani'a o putere asia de mare, încātu se impuie Europei intregi; Europ'a a datu Bassarabi'a Imperatului Rusiei, nu noi amu dat'o. Ce culpa ne gasiti d-văstra in acésta? Care este gresial'a năstra? Că n'am dat'o noi insine si amu aperat'o din tóte poteriile năstre pàna in momentul candu ne-a luat'o prin vointi'a Europei intregi?

V'aru fi placutu mai bine că in locu se ne opunemu, dupa cum amu facutu noi, se fi datu consimtimentulu nostru la facerea unui schimbu? Onor. d. Lahovary pôte se dica că era mai bine se facemu astfelu, că-ci celu puçinu remaneamu amici cu Russi'a. Ei, d-le Lahovary, Imperatulu Alexandru a avutu simtimente mai inalte decātu d-v.; Imperatulu Alexandru a disu: Brateanu ne este celu mai mare vrasmasiu in cestiunea Bassarabiei, dara acésta nu me opresce de a'lu stima (Aplause); numai domnulu Lahovary are altfelu de opiniune despre mine.

D-sa a vorbitu si de cestiunea Arab-Tabiei. Ei, d-le Lahovary, Arab-Tabia o s'o avemu, te incredintiezú; candu nu o vomu avea, atunci se vii se me acusi.

In cestiunea Dunarei, ceea-ce am spusu acum noue luni in Senatu, fara că nimeni se se redice atunci in contra năstra, o repetu si acum: voiému că regulamentulu se fia esecutatu de noi, inspectiunea, privigherea o acordamu Europei se puie ori pe cine va voi ea. Acésta am dis'o in Senatu si d-v. n'ati disu nimicu; nu facemu astadi decātu se repetimu ceea-ce am disu acum noue luni in Senatu: aplicarea regulamentelor de noi, éra supravegherea o acordamu Europei, că se o incredintiedie cui va voi.

Dara d. Maiorescu ne intréba, daca vomu potea dobandi acésta? Ei, d-loru, daca dv. ve simtiti in stare se dobanditi mai multu, sau se dobanditi in modu claru si precisu numai atātu cātu am cerutu eu, si cātu persistu a dobandi, ve damu puterea chiaru de astadi, dara se luați angagementulu pe façia.

D. P. Carp. Nu v'o cere nimeni.

